

GEROLD LÁSZLÓ: DRÁMAKALAUZ

Gerold László *Drámakalauz*ával – amelynek kiadásához a Nyílt Társadalomért Alapj, Jugoszlávia is hozzájárult – tulajdonképpen a vajdasági magyar színház- és drámairodalom története született meg. Még akkor is, ha a szerző kötete alcímétől szerényebb megfogalmazást használ, mondván: Tanulmányok, esszék és színikritikák a jugoszláviai magyar drámákról és előadásokról.

Lehet, hogy pontosabb e szerzői megfogalmazás, mert szigorúan műfajilag nézve valóban e három kategóriáról van szó, ám az egész – a *könyv* –, azon túlmenően, hogy vidékünk magyar nyelvű színházi ügyeiben megbízható módon eligazítja az olvasót és érdeklődőt, mindenekelőtt történeti jelentőséggel bír, hiszen nem kevesebb, mint 180 év minden jelentősebb színházi vonatkozású eseményei foglaltatnak benne, kezdve attól, hogy 1816-ban Szabadkán feltűnik Láng Ádám János Nemzeti Játéksz Társasága, azon keresztül, hogyan kap ugyancsak e város már 1854-ben kőszínházat, hogyan bontakozik ki, ha lassan is, és a színjátszás mögött jócskán lemaradva, a vidék magyar nyelvű drámaírása, egészen addig, hogy az utóbbi harminc évben mintegy félszáz előadás szülessen vajdasági magyar drámaírók tollából, olyanok, amelyek színpadot is kaptak.

Nos, e több mint száznyolcvan esztendő, hol eléggé termékenyen, hol haldokló, vagy éppenséggel örvendetesen újjáéledő színházi eseményeinek a krónikájává és történetévé integrálódnak Gerold tanulmányai és esszéi. S inkább történetévé, mint sem krónikájává, mert a kötet szerzőjében a színház-történész, a drámatörténész és a színikritikus, a „theatralis homo triplex”-e, a háromrétű érdeklődés egyesül egyszemélyes, komplett színházi emberé, akiből történetírás közben is ki-kitör a véleményét formáló iudex scaenicus, mint ahogy napi- vagy folyóirat-kritikáiban is benne van a drámatörténész is, ha kell.

Mindez nyilván azért, mert harmincéves felkészültség áll a könyv szerzője mögött, s színházi kritikáinak és tanulmányainak immár egész sora, s köztük olyan alaposan kikutatott és megírt monográfia, mint a *Száz év színház* című, a szabadkai színjátszás egy teljes évszázadát feldolgozó munkája. Mi sem természetesebb, hogy csak egy ekkora háttérismerettel lehetett nekivágni a biztonságos kalauzolásnak, feltérképezni e „provincia” provinciátlanságát színház és dráma tekintetében egyaránt.

A most megjelent könyv tehát minden szempontból megbízható fogódzó színházi életünk érdeklődői számára, s meggyőző cáfolat annak a tézisnek, hogy felénk alig volt és van drámairodalom, az egyetemes magyar drámairodalomban és színházi kultúrában is rangos szöveg és előadás. Hiszen elegendő felütni a kalauz tanulmányi részét, s máris ott van Braun István *Magdics-ügye*, a *Színműpályázat '70* értékelésében négy-öt jó, színpadot is kapott műről alkotott vélemény, amin keresztül logikusan vezet az út a *Modernitás és aktualitás* témához, a Deák–Tolnai–Varga trióig, akik a kor életérzését viszik bele drámáikba. És ezeket a jegyeket keresi és mutatja ki Gobby Fehér Gyula, Végel László, vagy a vígjátékról Kopeczky László munkáiban is.

Jó érzés volt szerkesztőként is e kritikákon keresztül még egyszer felidézni azokat a színházi élményeket is, amelyeket annak idején egy Árok Ferenc nyújtott Domonkos István *Én lenni*jében, újraolvasni Majtényi Mihály *A száműzött* vagy éppenséggel Tóth

Ferenc *Jób* című drámájáról írt színikritikát, s bizonyítva látni, hogyan ért be markáns színházi egyéniséggé drámaírásként nagyja, Deák Ferenc.

A könyv, s végezetül ezt is mondjuk el, nemcsak a drámairodalomban igazát el, hanem rendezői megoldásokban, színészi teljesítményekben, szcenikai megoldásokban is.

Kalauz – és több is annál Gerold László most megjelent kötete.

BURÁNY BÉLA: SZAKAD A PART!

Burány Béla valóban hittel és a számadatok tömkelegével bizonyítja és vallja: Szakad a part! Fogyunk és csak fogyunk. Az elmúlt három évtizedben a hivatalos statisztikai adatok számainak tükrében 101 625-tel vagyunk kevesebben, ami azt jelenti, hogy naponta 9,2-del többet temetünk, mint dajkálunk. Megdöbbentő adatok ezek, s éppen ezért igyekszik az immár nyugalmazott orvosprofesszor, etnográfus és lelkes néprajzi gyűjtő utánajárni a dolgoknak. „A családok anyagi helyzetére való hivatkozás – zsákutca. Kibúvókeresés a személyes felelősség elől . . . A jólét és a kényelem igénye mai társadalmunk gyilkos tényezője, amely úgy látszik, felgyorsult kipusztulásunkhoz vezet . . . Vagy tudatosan kell vállalnunk a legszemélyesebbnek hitt és hangosan vallott magatartásunk ilyen terhét (bélyegét?), vagy lépést kell váltanunk. Egy lépésváltás itt és most egy új honfoglalással érne fel.”

Igy a tudós szerző, könyvében, amelyben két tudományos alapozottságú fölmérést és öt esszészerű írást olvashatunk, amelyeknek szerkesztőjeként inkább az Egy orvos naplójából alcímet adtam volna, de a szerző ragaszkodott a Tünetek magyarságunk körélettanából megjelöléshez. Mind a két megközelítés a kötet anyagából ered, mert míg az előbbi azt jelölte volna, hogy tudományos felmérései alapján a legilletékesebb szől például a születésszabályozásról és a dohányzás ártalmairól konkrét statisztikai adatok alapján, addig ez utóbbi a heterogén műfajú írások valamiféle egybetartozását hivatott bizonyítani.

Tény, hogy Burány Bélát a vajdasági magyarság sorsa érdekelte és érdekli, mindennekfelett is így, tudatformáló szándékkal fródot minden sora, a partszakadás megállíttásának szándékával.

CSAPÓ JULIANNA: A JUGOSZLÁVIAI MAGYAR IRODALOM 1994. ÉVI BIBLIOGRÁFIÁJA

Csapó Julianna most megjelent bibliográfiája immár a huszonnyolcadik kötete annak a bibliográfiasorozatnak, amelyet a Magyar Tanszék, illetve annak idején a Hungarológiai Intézet indított meg 1970-ben, s amely azóta minden itt megjelent könyv bibliográfiai leírását tartalmazza, valamint számba veszi a hazai sajtó, tehát az újságok és folyóiratok, évkönyvek és naptárak anyagát is. A szerző a magyar irodalomtörténeti bibliográfiák hagyományainak megfelelően a tematikus, tárgykörök szerinti elrendezést alkalmazza, a tárgykörön belüli anyagközlés pedig időrendi.

Új kötetünk alkalmából idézzük Bori Imrét, a recenzenst, aki szerint „e bibliográfiák jelentőségéről nem látszik szükségesnek részletesebben szólni. Elég csak arra utalni, hogy ez az egyetlen olyan bibliográfiai publikáció, amely mind kiterjedésében, mind horizontális tagoltságában »fényképezi« és megmutatja a jugoszláviai magyar irodalom művelődésirányait, tendenciáit, érdeklődésköreit, általában keresztmetszetét, hiszen más gyűjtés (magyar vagy szerb nyelven) csak parciálisan méri fel mindazt, ami ebben a szellemi életben történik egy-egy esztenő alatt. A tájékoztatás és a tájékozódás elsőrangú és egyetlen forrása ez a bibliográfiai sorozat a majdani kutató számára is. Azt is konstatálni kell és lehet, hogy Csapó Juliannának a munkája a bibliográfiai standardok tiszteletében készült”.

PENOVÁC ENDRE: MAPPA

Jobb híján nevezi e sorok írója Mappának a Penovác Endre művészetét bemutató, képzőművészeti sorozatunkban is rendhagyó kiadványát, mert úgy érzi, a katalógusnál több az, amit a kezünkben tartunk. Bár jellegénél fogva mégiscsak egyfajta katalógus, még akkor is, ha Bela Duranci tanulmányába ágyazva találjuk a festőnek az elmúlt másfél évtizedben festett, rajzolt alkotásait. S valóban nem katalógusszöveg a Durancié, hanem olyan típusú méltatás, mint amelynek az ükapja Szenteleky Kornélió volt Pechán József művészetéről írva, nagyapja pedig B. Szabó György Konjovića. Műértő, korban és időben elhelyező, párhuzamokat kínáló, esztétikai értéket megfogalmazó.

Ezért, s azért is, mert ebből az alkalomból rögtönzött számunkra egy kis kamarakiállítását a szerző, idézzük monográfiásan:

„Penovác Endre képeinek látványvilága jól felismerhető elemekből épül fel. Többnyire nagy fehér felületeket betöltő rajzok vagy akvarellek, az ember életéhez alkalmazkodó alkotások ezek. A motívumok végtelenül egyszerűek: portré, figura, akt, alma . . . mind az ember természetes környezetéből való, onnan van kiemelve, ám úgy, hogy a képen szereplő tárgyak, az egyedülálló figurák nem magányosak, a természetből vett elemek pedig kiragadottak ugyan, de nem kivetettek. Kreatív tevékenység révén kerülnek a »kirekesztettség« pozíciójába, s bármennyire is a realiztikus narráció benyomását keltik, mindig „öntörvényű” világként léteznek, egy kristálytisztá térben, világos és precíz megfogalmazásukkal a tárgy rögzített »élménylenyomatát« tárják a szemlélő elé. Ilyen módon viszont tágabb értelmezésre lehetőséget kínáló, összetettebb, egyben univerzálisabb tartalmakra asszociálnak. Ezek a »valóság metafizikus fonákjai« a mindennapok valóságának ellenpárjai, a realitás antipódusai.

A rajz és a festmény Penovác sajátosságainak két, egyformán fontos határköve. Az akvarell különleges kihívást jelentő, meglepetésekkel teli, színvilágban gazdag, értékes közzjáték. Ezek a természettel folytatott közvetlen párbeszéd »feljegyzései«. Minden más felelősségteljes és türelmes építkezés, amely egészen addig a pillanatig tart, míg a mű sugározni nem kezdi üzenetét. Ennek alapján Penovác alkotásai valóban desztillátumok, valóságos tájak illúziói, s nem a természet reprodukciói.”

Végezetül még annyit: a Mappa két szövegváltozatban, magyar és német, valamint szerb és angol nyelven jelent meg.

BORDÁS Győző